

Михайленко Дмитро Григорович

Національний університет «Одеська юридична академія»,

доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент

БАГАТОРУБІЖНИЙ МЕХАНІЗМ ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ЕЛЕМЕНТИ

У розвитку правової думки і нормативних механізмів щодо протидії окремим групам злочинної поведінки є загальні закономірності та досить схожі рішення, що обумовлено порівняно обмеженим колом можливих інструментів, які винайдені людством та допустимі у демократичному суспільстві для означеної мети. Не є виключенням і механізм правового впливу на корупційні правопорушення. Разом із тим, поле правової протидії корупції на сьогодні в Україні є тим полігоном, де впроваджуються найбільш сміливі та новітні правові технології. Останнє демонструє, що кримінальне право розвивається сегментарно, що обумовлено тим, які групи суспільно небезпечних діянь визнаються найбільш руйнівними для національної безпеки у відповідний часовий проміжок.

Вивчення генезису кримінального законодавства України щодо підстав кримінальної відповідальності за корупційні злочини, а також сучасного стану нормативного забезпечення протидії іншим небезпечним злочинам, які слабо реагують на дію кримінального закону, у зв'язку з їх інституціоналізацією чи глибокою професіоналізацією показує, що правові режими протидії таким діям структуруються в рубезі, які відрізняються між собою метою впливу на відповідні правовідносини й тим, на якому етапі розвитку відповідної злочинної діяльності (виникнення ризиків; безпосереднє вчинення суспільно небезпечного діяння; реалізація активів, що здобуті в результаті зазначеного діяння) включаються норми конкретного рубезу. Зазначена вище структуризація є результатом пошуку шляхів ефективізації правового впливу на злочинність визначеного різновиду, що ґрунтується на значному досвіді антикримінальної діяльності і, як правило, визнаних на міжнародному рівні стандартах (еталонах) такої діяльності, зумовлена низькою ефективністю чинних до початку

реформування підстав кримінальної відповідальності за відповідні діяння. У кінцевому рахунку у антикорупційне законодавство України представляється у вигляді багаторубіжного механізму правової протидії корупції.

Таким чином, рубежі антикорупційних норм права представляють собою групи норм права, які по чергово застосовуються з метою протидії корупції та відрізняються між собою метою впливу на відповідні правовідносини й тим, на якому етапі розвитку протиправної діяльності (виникнення ризиків; безпосереднє вчинення суспільно небезпечного діяння; реалізація активів, що здобуті в результаті зазначеного діяння) включаються норми конкретного рубежу.

В Україні багаторубіжний механізм правової протидії корупції має трирубіжну структуру, де кожен із рубежів має відповідні елементи (норми права). Правові норми попереднього рубежу протидії корупції – це сукупність антикорупційних правових норм, які з метою недопущення виникнення корупційних відносин, усунення корупційного ризику та (або) запобігання корупційним правопорушенням установлюють: 1) превентивні антикорупційні механізми, а також 2) підстави відповідальності за поведінку, яка ще не є корупційним правопорушенням, але формує визначений корупційний ризик, наявність якого вже є суспільно небезпечним (правопорушення, пов'язані з корупцією; делікти, які створюють корупційну загрозу), або розвиток якої передбачає вчинення корупційних злочинів. Правові норми основного рубежу протидії корупції – це сукупність антикорупційних правових норм, які встановлюють підстави відповідальності за діяння, які є корупційними правопорушеннями. Правові норми завершального рубежу протидії корупції – це сукупність антикорупційних правових норм, які встановлюють підстави відповідальності за поведінку або в разі встановлення фактичного стану, в яких об'єктивно виявляються вчинені в минулому акти корупції (корупційні правопорушення основного рубежу), що залишилися латентними. Багаторубіжний механізм правової протидії корупції включає як «суто» антикорупційні норми, так і норми, які поряд із протидією корупції мають своїм завданням і правове забезпечення охорони інших правовідносин, що з метою розмежування груп таких норм зумовило називати перші спеціальними.

Оскільки норма про незаконне збагачення (у моделі ст. 20 Конвенції ООН проти корупції) є елементом завершального рубежу кримінально-правової протидії не всім корупційним злочинам в Україні, а лише їх найнебезпечнішої частини – всім корупційним злочинам публічного сектору, що пов'язані з порушенням найбільш значимих функцій держави або місцевого самоврядування, то об'єкт незаконного збагачення, виходячи за межі видового об'єкта корупційних злочинів публічного сектору, який охороняється нормами розділу XVII Особливої частини КК, охоплює безпосередні об'єкти всіх корупційних злочинів публічного сектору з КК, які, як відомо, знаходяться й за межами наведеного вище розділу КК, а їх учинення може принести для спеціального суб'єкта незаконне збільшення майнових активів, що в разі виявлення й за умови латентності конкретного корупційного діяння може бути підставою кримінальної відповідальності за незаконне збагачення.

Теоретичним підґрунтям для виділення й закріплення в Кримінальному законі норм завершального рубежу протидії корупції є знання про індикатори корупції (корупційних правопорушень). Корупція, корупційні правопорушення як явища об'єктивної дійсності призводять до цілком конкретних наслідків, вивчення яких часто дає можливість констатувати, що до такого наслідку призвело попереднє вчинення саме корупційного правопорушення. Доступним для використання в антикорупційному законодавстві є індикатор корупції, який пов'язаний із результатами, що здобуває корупціонер після вчинення відповідних правопорушень.

Характеристика ж правового елемента антикорупційного механізму України як багаторубіжного правового механізму протидії корупції дає можливість, по-перше, додатково підтвердити й конкретизувати знання, що кримінально-правовий механізм протидії корупції не є ізольованою та самодостатньою системою й може ефективно діяти виключно за умови паралельного провадження інших антикорупційних механізмів, які в сукупності утворюють систему послідовного правового впливу на корупцію; по-друге, показати необхідність термінологічної, формальної та змістової синхронізації всіх компонентів зазначеного механізму протидії корупції з метою уникнення як колізій, так і

прогалин у правовому впливі на корупцію; по-третє, обґрунтувати необхідність міжгалузевого (міждисциплінарного) підходу під час наукового дослідження як антикорупційного законодавства України загалом, так і його окремих компонентів.